

Джералд Даръл - „Птици, зверове и роднини“

През един топъл пролетен ден, син като перцето на сойка, нетърпеливо чаках Теодор, за да отидем да обядваме сред природата и да повървим две-три мили до едно малко езерце, което ни предлагаше чудесни възможности за събиране на животинки. Тези дни с Теодор, „екскурзиите“, както ги наричаше той, изцяло поглъщаха вниманието ми, но сигурно са били много изморителни за него, защото непрекъснато го обсипвах с въпроси – от момента на пристигането му, докато си тръгнеше.

Кабриолетът му се появи с тропот и звън. Теодор беше облечен както винаги в най-неподходящото за нашите занимания облекло: спретнат костюм от туид, хубави лъснати ботуши и сива мека шапка, кацнала перпендикулярно на главата му. Единственото нещо, което беше в разрез с джентълменския му вид, бяха праметнатата през рамо колекционерска чанта, пълна с епруветки и стъкленици, и малката мрежа, закачена на края на бастуна му, от която се показваше бутилчица.

– А, тъ! – каза той, като ми стискаше силно ръката. – Как си! Виждам, че сме улучили... тъ... хубав ден за екскурзия.

Денят не бе никакво изключение, понеже през този сезон имаше седмици наред хубави дни, но Теодор държеше да го отбележи като някакъв специален дар от боговете на колекционирането. Бързо натъквихме чантата с храната и малките глинени шишета с питие от джинджифил, които мама ни беше приготвила. Наравихме всичко това заедно с колекционерските ми принадлежности, които бяха малко повече от принадлежностите на Теодор, тъй като трябваше да бъда готов за всякакви изненади.

Свирнах на Роджър и тръгнахме под шарените сенки на окъпаните в слънце маслинови горички. Пред нас се простираше целият остров, изпълнен с пролетна свежест и светлина. По това време на годината маслиновите горички бяха пълни с цветя: бледоцветни анемони с червени ръбчета на венчелистчетата, като че бяха потапяни във вино; пирамидални орхидеи, сякаш направени от розова глазура; жълти минзухари, плътни и лъскави като направени от восък – човек имаше чувството, че само да доближи кибритена клечка до тичинките им и ще пламнат. Обикновено криволичехме по неравните каменисти пътеки между маслиновите дървета и вървахме около миля по път, от двете страни на който се издигаха високи стари кипариси като стотици тъмни четки за рисуване, обсипани с прах. Отбивахме се от пътя, изкачвахме се по билото на едно възвишение и под нас лъсваше езерото, голямо около четири акра. Брегът му беше обрасъл с тръстики, а водата му бе зелена от растения.

Докато се спускахме към езерото, аз вървах пред Теодор и изведнъж спрях, втренчил поглед в поточето край пътеката. То немощно криволичеше надолу към езерото – ранното пролетно слънце бе успяло да го превърне в малка струйка. В коритото му, после нагоре през пътеката и отново в поточето се бе проточило нещо като дебел кабел, загадъчно надарен със свой собствен живот. Като се вгледах по-внимателно, открих, че кабелът е образуван от стотици малки прашни змиичета.

Настоятелно викнах на Теодор и му посочих поточето.

– Аха! – каза той. Брадата му беше настръхнала, а очите му светеха от любопитство. – Тъ, да. Много интересно. Змиорчета.

Попитах какви змии са змиорчетата и защо се движат в колона.

– Не, не. Не са змии. Това са малки змиорки и изглежда, тъ... разбираш ли, се движат към езерото.

Учуден се наведох над дългата колона малки змиорки, които неотклонно се провираха през камъните, тревата и трънливите магарешки бодили. Изглежда, бяха милиони. Кой можеше да предположи, че в тая суха прашна местност ще пълзят змиорки?

– Ъъ... историята на змиорката – каза Теодор, като остави колекционерската си чанта на земята и седна на една удобна скала – е много любопитна. Разбираш ли, в определено време възрастните змиорки напускат езерата и реките, където са живели, и ъъ... се отправят към морето. Всички европейски змиорки правят това, а също и северноамериканските. Дълго време учените се чудеха къде изчезват. Единственото нещо, ъъ... разбираш ли, което знаеха, беше, че те никога не се завръщат, а едни малки змиорки идват и се заселват в същите реки и потоци. Едва след доста време се разбира какво става всъщност.

Той спря и замислено потри брадата си.

– Тези змиорки прекосяват Средиземно море и Атлантическия океан, докато стигнат Саргасово море, което, както знаеш, мие североизточния бряг на Южна Америка. Северноамериканските змиорки, разбира се, нямат толкова много път, но се отправят към същото място. Там се размножават и умират. Ларвите на змиорките са много интересни, ъъ... разбираш ли, прозрачни животинки с формата на листа, толкова различни от възрастните змиорки, че дълго време са били класифицирани като друг вид. Същите ларви се връщат бавно към мястото, откъдето са дошли родителите им, и докато стигнат до Средиземно море или до бреговете на Северна Америка, стават ето като тези.

Тук Теодор млькна, отново потри брадата си и внимателно вкара края на бастуна си в движещата се колона млади змиорки. Те започнаха да се гърчат с възмущение.

– Изглежда, имат много ъъ... разбираш ли, силен инстинкт за родното място – каза Теодор. – Трябва да сме на около две мили от морето и въпреки това всички змиорчета си проправят път през тази местност, за да се върнат в същото езеро, което родителите им са напуснали.

Той спря, огледа се внимателно и после посочи с бастуна.

– Пътешествието им е доста рисковано.

Един керкенец, който летеше като малък черен кръст точно над движещата се колона, се спусна и отлетя, сграбчил в ноктите си гърчещо се кълбо змиорки.

Докато вървахме покрай колоната, видяхме други грабители – ята свраки и чавки и няколко сойки, а с крайчеца на окоето си зърнахме червения силует на лисица, побягнала от нас в миртовите храсти.

На брега на езерото дълго обсъждахме кое дърво е най-подходящо – кое ще хвърли най-дебела и хубава сянка по обед, за да оставим под него част от екипировката и храната си. След това приближихме езерото, въоръжени с мрежичките и кутиите. Тук прекарахме щастливо до обед. Крачехме бавно и съсредоточено като двойка чапли, търсеши риба, и гребяхме с мрежичките си в пълната с водорасли вода. Теодор беше в стихията си. Нагазил в затънтения край на езерото сред рояк от алени водни кончета, бръмчащи като стрели край него, той разкриваше какви ли не загадки с вълшебство, на което би завидял дори Мерлин магьосникът.

В застоялите виненозлатисти води се криеше цяла миниатюрна джунгла. По дъното дебнеха ларвите на водните кончета, хитри като тигри хищници, които бавно се промъкваха през остатъци от безброй миналогодишни листа. Черните попови лъжички, гладки и лъскави като сладник, се забавляваха в плитчините и наподобяваха стадо дебели хипопотами в африканска река. Многоцветни рояци от микроскопични животинки трептяха и пъплеха като ята екзотични птици в зелените водораслови гори, а в мрака на корените вечно гладните тритони и пиявици се извиваха като огромни змии. Ларвите на ручейниците, във влакнести одежди от клонки, приличаха на мечки, току-що станали от сън. Те пълзяха с премрежени очи през позлатените от слънцето хълмове и долини от мека черна тиня.

– А, ето това тук е доста интересно. Виждаш ли това, въ... това нещо, подобно на личинка? То е ларвата на нощната пеперуда порцеланова огневка. Всъщност май имаш една в колекцията си. Какво? Казват се порцеланови огневки заради характерните фигури по крилето си... те наподобяват печатите, които грънчарите слагат на... въ... разбираш ли, много хубав порцелан – Споуд. Порцелановата огневка е една от малкото нощни пеперуди с водни ларви. Ларвите живеят под водата, докато... въ... наближи да се превърнат в какавиди. Интересното при този биологичен вид е, че има... въ... въ... нали разбираш, два вида женски. Мъжкият, разбира се, има напълно развити крила и лети, когато се излюпи, и въ... същото се отнася за единия вид от женските. Когато се излюпят, въ... женските от другия вид нямат крила. Те продължават да живеят под водата и използват краката си, за да плуват.

Теодор направи още няколко крачки по калния бряг, вече изсъхнал и напукан като парчета юфка. От малката върба излетя като син фойерверк земеродно рибарче, а една рибарка се спусна откъм средата на езерото и плавно се зарея на грациозните си сърповидни крила. Теодор потопи сакчето си в пълната с водорасли вода и започна да го движи леко напред-назад, като че галеше котка. После го вдигна нависоко и най-внимателно разгледа през лупа мъничката бутилчица, която висеше на сака.

– Въ, да, няколко циклопа. Две ларви на комари. Аха, това е интересно. Виждаш ли, тая ларва на ручейник си е направила обвивката изцяло от черупки на охлювчета. Тя е, нали разбираш... извънредно красива. Ах, ето! Тук имаме, мисля... да, да, ето няколко ротатории.

В отчаян опит да не изоставам в усвояването на това богатство от знания, попитах какво представляват ротаториите и Теодор ми каза да погледна през лупата в малката бутилчица, където видях дребни трепкащи и гърчещи се същества.

– Ранните естественици са ги наричали колеловидни животни заради странните им реснички, разбираш ли? Движат се по много особен начин, тъй че изглеждат почти като... въ... разбираш ли... въ... въ... като колелца на часовник. Когато следващия път ми дойдеш на гости, ще ти ги покажа под микроскопа. Действително са много красиви същества. Тия тук, разбира се, са женски.

Естествено, попитах защо трябва всичките да са женски?

– Това е едно от интересните неща при ротаториите. Женските снасят неоплодени яйца... въ... тоест снасят яйца, без да са имали допир с мъжки ротатории. Въ... въ... разбираш ли, нещо като кокошките. Но разликата е в това, че от яйцата на ротаториите се излюпват други женски, които на свой ред снасят повече яйца, от които... въ... отново се излюпват женски. Но понякога женските снасят по-малки яйца, от които се излюпват мъжки. Ще видиш под микроскопа, че женската има – как да кажа – доста нежно тяло, храносмилателен канал и така нататък. Мъжкият е устроен много по-просто. Друго интересно нещо – Теодор продължаваше с наслада да разказва чудесия след чудесия – е, че понякога въ... разбираш ли, когато лятото е горещо или нещо такова и има вероятност езерото да пресъхне, те се спускат на дъното и се обвиват в нещо като твърда черупка. Това е своеобразна летаргия, защото езерото може да пресъхне за... въ... въ... да кажем седем-осем години, и те просто ще си стоят там в прахта. Но щом падне първият дъжд и напълни езерото, те пак се съживяват.

Продължихме да вървим по брега, прокарайки сакчетата си през баланообразните купчинки жабешки яйца и навързаните като огърлици яйца на краставите жаби.

– Ето... въ... ако вземем лупата, ще видиш една изключително нежна хидра.

Под лупата се откри мъничко късче от водорасло, за което бе прикрепено дълго, тънко стълбче с цвят на кафе, завършващо с много виещи се нежни пипала. Докато наблюдавах, един закръглен циклоп, който старателно носеше две големи и явно тежки торбички с розови яйца, доплува с няколко стремителни тласъка прекалено

близо до виещите се ръце на хидрата и беше незабавно погълнат. Преди да изчезне напълно, той направи няколко отчаяни напъна да се измъкне. Знаех, че ако наблюдавам продължително, ще видя агонията на още циклопси, поглъщани бавно и сигурно и придвижвани като движеща се издупина към вътрешността на хидрата.

Палещите лъчи на издигналото се в зенита си слънце ни напомниха, че е време за обяд. Върнахме се под нашите маслинови дървета, обядвахме и пихме от джинджифиловото си питие. Наоколо се носеше сънливото цвъртене на новоизлюпените цикади, което наподобяваше звуците на цитра, и нежното въпросително гукане на гугутките.

– На гръцки – каза Теодор, докато методично дъвчеше сандвича си – гугутката се казва декаоктур – осемнайсетгодишен, нали разбираш. Разправят, че когато Христос...ъъ... носел кръста към Голгота, един римски войник, като видял колко е изтощен Той, му дожаляло за Него. Край пътя имало една стара жена, която продавала...ъъ... нали разбираш... мляко и, значи, римският войник отишъл при нея и я попитал колко иска за чаша мляко. Тя отговорила, че чашата ще струва осемнайсет монети. Обаче войникът имал само седемнайсет. Той...ъъ... нали разбираш... молил жената да му даде чаша мляко за Христос за седемнайсет монети, но жената алчно настоявала за осемнайсет. И, значи, след като Христос бил разпнат, старата жена се превърнала в гугутка и била прокълната до края на дните си да повтаря дека-окто, дека-окто – осемнайсет, осемнайсет. Ако някога се съгласи да каже дека-епта, седемнайсет, ще възвърне човешкия си облик. А ако се заинати и каже дека-еннаеа, деветнайсет, ще настъпи краят на света.

В прохладната сянка на маслините мъничките мравки, черни и лъскави като хайвер, събираха трохите по опадалите миналогодишни маслинови листа, изсъхнали, обагрени в ореховокафяво и банановожълто, с накъдрени като бисквити краища. По склона зад нас минаваше стадо кози под скръбния звън на хлопатара на козелата водач. Чувахме хрупането на козите, които безразборно унищожаваша всеки попаднал им свеж лист. Водачът дойде при нас и ни загледа със зли жълти очи, като сумтеше и въздишаше дълбоко. Дъхаше на мащерка.

– Не трябва,ъъ... нали разбираш, да ги оставят без надзор – каза Теодор и леко побутна козелата с бастуна си. – Козите нанасят повече вреда на околната растителност, отколкото почти всички други животни.

Козелът избля язвително и се отдалечи, послушно следван от целия си пакостлив отряд. Полежахме около час, докато ни се смели храната, отправили поглед през сплетените маслинови клони нагоре към небето, нашарено с мънички бели облачета, подобни на отпечатъци от детски пръстчета по син заскрежен зимен прозорец.

– Е... – каза накрая Теодор и стана, – мисля, че може би трябва... разбираш ли, просто да видим какво може да ни предложи отвъдната страна на езерото.

И така, още веднъж започнахме да обикаляме бавно брега. Епруветките, бутилките и бурканите ни постепенно се изпълниха с блясъка на микроскопични животинки, а картонените и тенекиените ми кутии и чанти – с жаби, малки водни костенурки и много бръмбари.

– Предполагам – каза накрая Теодор, поглеждайки към залязващото слънце, – предполагам... нали разбираш, че трябва да си тръгваме.

С мъка метнахме на гръб вече съвсем натежалите колекционерски чанти и се отправихме към къщи, капнали от умора. Роджър подтичваше пред нас, изплезил език като розово знаме. Щом стигнахме във вилата, разквартирувахме улова си. После седнахме да си починем и да обсъдим свършената пред деня работа, изпихме огромни количества силен топъл чай и се натъпкахме със зачервените горещи кифлички, които мама току-що бе извадила от фурната.

Веднъж отидох на езерото без Теодор и съвсем случайно хванах животинче, за което отдавна мечтаех. Като извадих мрежичката си от водата и внимателно заразглеждах заплетената маса водорасли, неочаквано открих, че в тях се е спотаил паяк. Възторгът ми нямаше граници, защото бях чел за това интересно същество, известно като един от най-необикновените видове паяци в света поради съвсем своеобразния му начин на живот във водата. Беше дълъг около половин инч и имаше неясно изразени сребристи и кафяви петна. Победоносно го сложих в една тенекиена кутия и внимателно го занесох вкъщи.

Подготвих аквариум с пясъчно дъно и го украсих с клонки и езерни водорасли. Поставих паяка на една щръкнала над водата вейка и започнах да го наблюдавам. Той се спусна по клонката, потопи се във водата и веднага доби ярък и красив сребрист цвят поради многобройните мънички мехурчета въздух, които се задържаха около космите на тялото му. След това потича около пет минути напред-назад под водата, за да изучи всички клонки и водорасли, преди да си избере място за строеж на жилище.